

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

วิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง

หลังจากที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่างๆ ในบทที่ 3 และ 4 ดังกล่าวมาแล้วในตอนต้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ทำการออกแบบสอบถามเพื่อไปสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี โดยนำแบบสอบถามที่จัดทำไว้เบื้องต้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุง ก่อนจะนำออกไปดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดปัตตานีจำนวน 150 คนในลำดับต่อไป (โปรดดูรายละเอียดของแบบสอบถามในภาคผนวกที่ เยเล่ม)

การสัมภาษณ์นั้น ได้ดำเนินการอยู่ในช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม 2535 ปรากฏว่าในจำนวนทั้ง 150 ตัวอย่าง แยกเป็นอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน กลุ่มละ 50 คน โดยแยกออกไปในพื้นที่อำเภอต่างๆ หลายอำเภอ ยกเว้นเพียงบางอำเภอที่การคมนาคมไม่สะดวกและมีปัญหาเรื่องความปลอดภัย ทำให้ไม่สามารถเข้าไปดำเนินการสัมภาษณ์ได้รายละเอียดของอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างแยกออกตามพื้นที่ต่างๆ ปรากฏอยู่ในตารางที่ 15 ดังนี้คือ

ตารางที่ 15 จำนวนตัวอย่างแยกตามรายอำเภอ สัมภาษณ์ระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม 2535

ลำดับที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	ผู้นำศาสนา อิสลาม			หมายเหตุ
		อิหม่าม	คอเต็บ	บิหลั่น	
1	เมือง	15	16	19	ในบางอำเภอ และกิ่ง
2	สายบุรี	17	9	10	กิ่งอำเภอ ไม่อาจเข้าไป
3	ปานา ระ				สัมภาษณ์ผู้นำศาสนาอิสลาม
4	โคกโพธิ์	1	-	-	ได้ เพราะการคมนาคมไม่
5	ยะหริ่ง	1	1	2	สะดวก, มีปัญหาเรื่องความ
6	ยะรัง	7	7	6	ปลอดภัย และอยู่ในช่วงของ
7	หนองจิก	4	9	6	การเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 22
8	มายย	4	4	5	มีนาคม 2535
9	กิ่งอำเภอไม้แก่น	-	-	-	
10	กิ่งอำเภอทุ่งยางแดง	-	-	-	
11	กิ่งอำเภอกะพ้อ	-	-	-	
12	กิ่งอำเภอแม่ลาน	-	-	-	
13	ไม่ระบุ	1	4	2	
	รวม	50	50	50	

กลุ่มอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น กลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 50 คน ดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาแยกออกตามสถานภาพส่วนตัวในด้านอายุ อาชีพ ครอบครัว การศึกษา รายได้ และอื่นๆ แล้วปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ 16 คือ ในกลุ่มของอิหม่าม เป็นกลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มที่มีอายุ 51-60 ปี มีจำนวนมากที่สุดถึง 17 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 34.0 ในสถานภาพทางด้านอาชีพ ส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นครูสอนศาสนา และรับจ้าง ส่วนสถานภาพทางด้านรายได้ใน

กลุ่มอิหม่ามทั้ง 50 คน เป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำ คือ ระหว่าง 1,000-3,000 บาทต่อเดือนมากที่สุด ทั้ง 50 คน แต่งงานแล้ว โดยเฉลี่ยมีลูกครอบครัวละ 5 คน ในด้านการศึกษา ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาสายสามัญต่ำ และมักจะเรียนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในประเทศ มีอยู่เพียง 1-2 คน ที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา และเรียนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ อิหม่ามเกือบทั้งหมดจะใช้น้ำชาหลายในชีวิตรประจำวัน และมีถึง 19 คน ที่ใช้น้ำชาหลายในการตอบสัมภาษณ์ จำนวน 43 คน หรือร้อยละ 86.0 ที่เคยเดินทางไปต่างประเทศ (มาเลเซีย ซาอุดีอาระเบีย อียิปต์ บรูไน พม่า และปากีสถาน) ซึ่งเป็นการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับด้านศาสนา เป็นสำคัญ และโดยเฉลี่ยแล้วอิหม่ามทั้ง 50 คนอยู่ในตำแหน่งมาแล้วราว 10 ปี

สำหรับคอเต็บนั้น พบว่าจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 50 คนนั้น ประกอบด้วยคนจากทุกกลุ่มอายุ แต่โดยเฉลี่ยแล้วเป็นกลุ่มคนที่มีอายุต่ำกว่าอิหม่าม ส่วนทางด้านอาชีพก็กระจายออกไปในหลายอาชีพ โดยกลุ่มอาชีพรับจ้างมีมากที่สุด คอเต็บส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ คือไม่เกิน 3,000 บาทต่อเดือน จำนวน 45 คน แต่งงานมีครอบครัวแล้ว และมีลูกเกือบทุกคนแต่มีจำนวนบุตร-ธิดา โดยเฉลี่ยน้อยกว่าอิหม่าม ทางด้านการศึกษา ก็เช่นเดียวกับอิหม่ามคือ มีการศึกษาทางสายสามัญต่ำ ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น และก็เช่นเดียวกับอิหม่ามคือ ส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาทางด้านศาสนาจากโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในประเทศ และมีจำนวน 4-5 คนที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในต่างประเทศ คอเต็บก็เช่นเดียวกับอิหม่าม คือใช้น้ำชาหลายเป็นภาษาในชีวิตประจำวัน แต่ส่วนใหญ่คือ 27 คน ใช้น้ำชาไทยในการตอบสัมภาษณ์ จำนวน 32 คนเคยเดินทางไปต่างประเทศ (เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนา) และโดยเฉลี่ยดำรงตำแหน่งคอเต็บมานาน 5 ปี

ส่วนบิหลันจำนวน 50 คน ก็ประกอบด้วยคนทุกกลุ่มอายุ โดยกลุ่มอายุ 41-50 ปีมีมากที่สุด อาชีพส่วนใหญ่คือรับจ้าง รองลงมาคือทำสวนยาง รายได้ก็เช่นเดียวกับอิหม่ามและคอเต็บ คือไม่เกิน 3,000 บาทต่อเดือนเป็นส่วนใหญ่ ผู้มีรายได้เกินกว่า 7,001 บาทขึ้นไปต่อเดือนมีจำนวนเพียง 3 คน บิหลัน 46 คน แต่งงานแล้ว ที่ยังไม่มามีบุตร-ธิดา จำนวน 6 คน โดยเฉลี่ยมีบุตร-ธิดาระหว่าง 3-5 คน ทางด้านการศึกษา ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับอิหม่ามและคอเต็บ คือมีการศึกษาทางด้านสามัญต่ำเพียงประถมศึกษาตอนต้นเป็นส่วนใหญ่ และจำนวนมากได้รับการศึกษาจากโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่น้ำชาหลายในชีวิตประจำวัน และมีจำนวน 21 คนที่ใช้น้ำชาไทยในการตอบสัมภาษณ์ จำนวน 38 คนเคยเดินทางไปต่างประเทศ (เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านศาสนา) และโดยเฉลี่ยดำรงตำแหน่งบิหลันมานานราว 5 ปี

ตารางที่ 16 อีหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง 150 คน แยกตามสถานภาพทาง
ด้านต่างๆ

หน่วย : คน

แยกสถานภาพ	อีหม่าม		คอเต็บ		บิหลัน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
<u>กลุ่มอายุ</u>						
- ตั้งแต่ 21-30 ปี	-	-	7	14.0	4	8.0
- ตั้งแต่ 31-40 ปี	8	16.0	14	28.0	9	18.0
- ตั้งแต่ 41-50 ปี	15	30.0	14	28.0	18	36.0
- ตั้งแต่ 51-60 ปี	17	34.0	12	24.0	14	28.0
- ตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป	10	20.0	3	6.0	5	10.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0
<u>กลุ่มอาชีพ</u>						
- ทานา	4	8.0	4	8.0	8	16.0
- ทำสวนยาง	11	22.0	11	22.0	14	28.0
- ประมง	4	8.0	2	4.0	2	4.0
- ค้าขาย	12	24.0	9	18.0	4	8.0
- รับจ้าง	4	8.0	17	34.0	15	30.0
- ครูสอนศาสนา	13	26.0	4	8.0	4	8.0
- อื่นๆ (รวมทั้งที่ไม่ประกอบอาชีพ) เช่น รับราชการ, ธุรกิจ และ นักศึกษา เป็นต้น	2	4.0	3	6.0	3	6.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0

ตารางที่ 16 (ต่อ)

หน่วย : คน

แยกสถานภาพ	อิหม่าม		คอเต็บ		บิหลัน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
<u>กลุ่มรายได้ (ต่อเดือน)</u>						
- ระหว่าง 1,000-3,000 บาท	26	52.0	25	50.0	23	46.0
- ระหว่าง 3,001-5,000 บาท	13	26.0	17	34.0	23	46.0
- ระหว่าง 5,001-7,000 บาท	4	8.0	2	4.0	1	2.0
- ตั้งแต่ 7,001 บาทขึ้นไป	7	14.0	6	12.0	3	6.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0
<u>สถานภาพครอบครัว</u>						
- โสด	-	-	5	10.0	4	8.0
- แต่งงานแล้ว	48	96.0	43	86.0	41	82.0
- หย่า	1	2.0	1	2.0	4	8.0
- อื่นๆ (เป็นหม้าย, ภรรยาเสียชีวิต)	1	2.0	1	2.0	1	2.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0
<u>จำนวนบุตร</u>						
- ไม่มี	-	-	7	14.0	6	12.0
- 1 คน	1	2.0	5	10.0	1	2.0
- 2 คน	3	6.0	3	6.0	5	10.0
- 3 คน	19	38.0	13	26.0	13	26.0
- 4 คน	10	20.0	11	22.0	6	12.0
- 5 คน	15	30.0	4	8.0	10	20.0
- 6 คน	3	6.0	5	10.0	4	8.0

ตารางที่ 16 (ต่อ)

หน่วย : คน

แยกสถานภาพ	อิหม่าม		คอเต็บ		บิหลัน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- 7 คน	1	2.0	1	2.0	5	10.0
- 8 คน	2	4.0	1	2.0	-	-
- 9 คน	-	-	-	-	-	-
- 10 คน	-	-	-	-	-	-
- 11 คน	1	2.0	-	-	-	-
- มากกว่า 11 คน	-	-	-	-	-	-
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0

ระดับการศึกษา

- ไม่ได้เรียนหนังสือ-ประถมศึกษาตอนต้น	7	14.0	6	12.0	10	20.0
- ประถมศึกษาตอนปลาย	5	10.0	7	14.0	1	2.0
- มัธยมศึกษาตอนต้น	2	4.0	5	10.0	-	-
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	-	-	2	4.0	5	10.0
- อุดมศึกษา	-	-	-	-	1	2.0

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสามัญ

- โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทย	3	6.0	3	6.0	4	8.0
- โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ	1	2.0	-	-	2	4.0
- อุดมศึกษาจากต่างประเทศ	1	2.0	-	-	-	-

ตารางที่ 16 (ต่อ)

หน่วย : คน

แยกสถานภาพ	อิหม่าม		คอเต็บ		ปีหสัน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- อุดมศึกษาจากต่างประเทศและ โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามจาก ต่างประเทศ	1	2.0	-	-	-	-
- อุดมศึกษาจากต่างประเทศและ โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามใน ประเทศไทย	1	2.0	-	-	-	-
การศึกษาในระบบและนอกระบบในประเทศไทย						
- ประถมศึกษาตอนต้น และโรงเรียน สอนศาสนาอิสลาม	15	30.0	11	22.0	20	40.0
- ประถมศึกษาตอนปลายและโรงเรียน สอนศาสนาอิสลาม	7	14.0	4	8.0	-	-
- มัธยมศึกษาตอนต้นและโรงเรียน สอนศาสนาอิสลาม	3	6.0	5	10.0	2	4.0
- มัธยมศึกษาตอนปลายและโรงเรียน สอนศาสนาอิสลาม	1	2.0	2	4.0	2	4.0
- อุดมศึกษาและโรงเรียนสอนศาสนา อิสลาม	-	-	-	-	-	-
การศึกษาในระบบของประเทศและศึกษาจากต่างประเทศ						
- ประถมศึกษาตอนต้นและโรงเรียน สอนศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ	2	4.0	1	2.0	1	2.0

ตารางที่ 16 (ต่อ)

หน่วย : คน

แยกสถานภาพ	อิหม่าม		คอเค็บ		บิหลัน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ประถมศึกษาตอนปลายและโรงเรียน สอนศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ	-	-	-	-	-	-
- มัธยมศึกษาตอนต้นและโรงเรียน สอนศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ	-	-	2	4.0	-	-
- มัธยมศึกษาตอนปลายและโรงเรียน สอนศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ	-	-	1	2.0	1	2.0
- อุดมศึกษาและโรงเรียนสอนศาสนา อิสลามจากต่างประเทศ	-	-	1	2.0	-	-
- ไม่ระบุ	1	2.0	-	-	1	2.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0
<u>ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน</u>						
- ภาษาไทย	1	2.0	-	-	-	-
- ภาษามลายู	38	76.0	31	62.0	32	64.0
- ภาษาไทยและภาษามลายู	11	22.0	19	38.0	18	36.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0
<u>ภาษาที่ใช้ในการตอบสัมภาษณ์</u>						
- ภาษาไทย	16	32.0	27	54.0	21	42.0
- ภาษามลายู	19	38.0	13	26.0	17	34.0
- ภาษาไทยและภาษามลายู	15	30.0	10	20.0	12	24.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0

ตารางที่ 16 (ต่อ)

หน่วย : คน

แยกสถานภาพ	อิหม่าม		คอเต็บ		บิหลัน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
<u>การเดินทางไปต่างประเทศ</u>						
- เคย	43	86.0	32	64.0	38	76.0
- ไม่เคย	7	14.0	18	36.0	12	24.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0
(หมายเหตุ: ประเทศที่ผู้นำศาสนา นิยมเดินทางไป ได้แก่ มาเลเซีย, ซาอุดีอาระเบีย, อียิปต์, บรูไน, พม่า และปากีสถาน)						
<u>ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งนี้มา</u>						
- 1 - 5 ปี	13	26.0	29	58.0	28	56.0
- 6 - 10 ปี	20	40.0	12	24.0	11	22.0
- 11 - 15 ปี	11	22.0	4	8.0	8	16.0
- 16 - 20 ปี	4	8.0	4	8.0	2	4.0
- 21 ปีขึ้นไป	2	4.0	1	2.0	1	2.0
รวม	50	100.0	50	100.0	50	100.0

จากคำถามเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำศาสนาอิสลาม 10 ข้อ (โปรดดูคำถามในภาคผนวก ก.) เมื่อนำคำตอบมาแยกวิเคราะห์ในผู้นำแต่ละกลุ่ม คือ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน โดยแยกตามสถานภาพของผู้นำ 3 สถานภาพสำคัญ คือ อายุ รายได้ และอาชีพ สามารถแยกพิจารณาลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นของความรู้

ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองของผู้นำแต่ละกลุ่มได้ตามลำดับ คือ (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ข. ตารางเหล่านี้เป็นตารางที่เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยตรง)

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของอิหม่าม

ในกลุ่มของอิหม่ามซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามระดับสูงสุดในแต่ละมัสยัดนั้น จากคำตอบพบว่า ส่วนใหญ่เคยเกี่ยวข้องกับทางราชการ, ผู้สมัครรับเลือกตั้งและตัวแทนผู้สมัคร โดยอิหม่ามจะทำตัวเป็น "สื่อกลาง" ชักชวน, ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจและออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งให้มากขึ้น โดยวิธีการดำเนินการดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งจะดำเนินการในระหว่างประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มัสยัด ในส่วนความสนใจทางการเมืองนั้น อิหม่ามเกือบทั้งหมดมีความสนใจทางการเมือง แต่ในระดับและรูปแบบที่แตกต่างกัน กล่าวคือนับตั้งแต่การพูดคุยถึงเรื่องการเมือง พูดถึงวิธีการเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่เป็นคนดี มีความรู้ มีความสุจริต รวมไปถึงการพูดเรื่องพรรคการเมืองกับคนอื่น ๆ มีอิหม่าม 4 คนจากสถานภาพช่วงอายุตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไป ได้แนะนำให้ประชาชนเลือกเป็นพรรคดีกว่าการเลือกหลายพรรค และวิธีการหนึ่งในการชักจูงประชาชนก็คือ การพูดถึงการเลือกตั้งและพรรคการเมืองในช่วงการประกอบพิธีทางศาสนาที่มัสยัด ในทางตรงข้ามคือ ไม่มีความสนใจทางการเมือง ปรากฏว่ามีอิหม่ามเพียงคนเดียวที่ตอบคำถามในลักษณะนี้ สถานภาพส่วนตัวก็เป็นคนอายุระหว่าง 51-60 ปี, รายได้ระหว่าง 3,001-5,000 บาท และมีอาชีพทำสวนยาง

ในคำถามที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่เป็น "หัวคะแนน" ให้กับผู้สมัครและพรรคการเมืองนั้น ปรากฏว่าคำตอบแยกออกเป็น 2 กลุ่มชัดเจน กล่าวคือ กลุ่มใหญ่ตอบว่า ไม่เคยเป็นหัวคะแนน ด้วยเหตุผลต่างๆ กัน คือ ทางราชการห้าม, กลัวตำรวจ, ไม่มีความสนใจทางการเมือง, ไม่อยากไปติดต่อกับผู้สมัครด้วยตัวเอง, เป็นผู้นำศาสนาต้องเคร่งครัด, ไม่มีอิทธิพลพอและต้องทำตัวให้ชาวบ้านเคารพนับถือ และเหตุผลที่ว่าต้องเป็นกรรมการในหน่วยเลือกตั้ง ส่วนกลุ่มน้อยคือ ราว 12-13 คนตอบว่า เคยเป็นหัวคะแนน และทำหน้าที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก (ผู้สมัครที่สนับสนุนได้รับการเลือกตั้ง) โดยทั้งหมดได้ชี้แจงการทำหน้าที่เป็นหัวคะแนนไว้หลายลักษณะคือ

- เคยหาเสียงให้พรรคประชาธิปัตย์ แต่ผู้สมัครที่สนับสนุนไม่ได้รับเลือกตั้ง
- เคยเป็นหัวหน้าคณะเนเนให้พรรคความหวังใหม่ โดยผู้สมัครมาขอความช่วยเหลือให้

หาเสียงให้ในวันที่มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

- ชักชวนให้เลือกผู้สมัครบางพรรค และประสบความสำเร็จพอสมควร
- บอกกับญาติมิตรและเพื่อนๆ ปากต่อปาก ให้ลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครที่

ตนเองสนับสนุนและประสบความสำเร็จมาก

- แจกบัตรเบอร์ผู้สมัครให้กับญาติมิตรเป็นกรณีพิเศษ
- เคยเป็นหัวหน้าคณะโดยบอกกับญาติมิตรและเพื่อนๆ ให้เลือกผู้สมัครที่ตนเอง

สนับสนุนได้รับความสำเร็จมาก ส่วนการเลือกตั้งวันที่ 22 มีนาคม 2535 ไม่ได้เป็นเพราะผู้สมัคร และพรรคที่เคยสนับสนุนไม่เคยมาไยดี หรือแก้ไขข้อหาในระดับท้องถิ่นหลังการเลือกตั้งเลย รวมทั้งเลือกตั้งครั้งนี้หลายพรรคจนเกิดความสับสน

- เคยเป็นหัวหน้าคณะให้พรรคประชาธิปัตย์ เพราะรู้จักกับผู้สมัคร โดยชักชวนให้

ประชาชนเลือกและนำบัตรเบอร์ผู้สมัครไปแจก และอนุญาตให้ผู้สมัครมาใช้ม็อบเป็นสถานที่หาเสียง

- ทำหน้าที่แนะนำให้ประชาชนเลือก ส.ส. ที่มีส่วนช่วยทำให้ศาสนาอิสลาม

สมบูรณ์ขึ้น

- แนะนำให้ประชาชนเลือกพรรคที่มีแนวโน้มจะได้เป็นรัฐบาล

ประเด็นการติดต่อกับผู้สมัครและพรรคการเมืองเป็นพิเศษ อีหม่ามส่วนน้อยที่ตอบว่าไม่เคยติดต่อเป็นพิเศษ กลุ่มนี้ทุกระดับอายุ ทุกระดับรายได้ ยกเว้นอาชีพรับจ้าง เหตุผลสำคัญก็คือ เป็นอีหม่าม ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง ส่วนที่เหลือเป็นกลุ่มใหญ่ตอบว่าเคยติดต่อ เช่น ร่วมกับผู้สมัครทำพิธีทางศาสนาและพูดจาหาเสียงกับประชาชน ติดต่อบรรดาสมาชิกสภาเทศบาลเมือง เช่น มัสยิด, ถนนเข้าหมู่บ้าน เป็นต้น ติดต่อกับนายเด่น โต๊ะมีนา พรรคความหวังใหม่ เรื่องการช่วยท้องถิ่นและการส่งเสริมศาสนา ติดต่อกับพรรคประชาธิปัตย์ โดยทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะให้และติดต่อกับพรรคสามัคคีธรรมโดยเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้สมัคร

คำถามเกี่ยวกับสาขาพรรคการเมืองในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ คือ 57 คน ตอบว่าไม่มีสาขาพรรคการเมืองใดจัดตั้งขึ้นในท้องถิ่น มีเพียงจำนวน 3 คน หรือร้อยละ 6.0 ที่ตอบว่ามีสาขาชั่วคราวของพรรควงชนชาวไทยถูกจัดตั้งขึ้น และสาขาพรรคสามัคคีธรรมในเขต อ.ยะหริ่ง โดยตนเองรับเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้สมัครด้วย

ประเด็นที่เกี่ยวกับอิหม่ามมีส่วนช่วยเหลือผู้สมัครและพรรคการเมืองในด้านอื่นๆ ร้อยละ 40.0 ตอบว่าไม่เคย ด้วยเหตุผลว่าทางราชการห้าม ผู้สมัครมักจะติดต่อกับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านมากกว่า ส่วนอีกกรวยร้อยละ 50.0 ตอบว่า เคยมีส่วนช่วยเหลือผู้สมัครในหลายๆ ทาง เช่น พูดจากับญาติมิตรและเพื่อนๆ รวมทั้งคนรู้จักให้ลงคะแนนให้กับผู้สมัครที่ตนเองสนับสนุน, เคยติดตามผู้สมัครไปหาเสียง, ช่วยในการระดมคอบพจากพระเจ้าให้ให้ผู้แทนที่ดี, อำนวยความสะดวกให้ผู้สมัครใช้มีสียหาเสียง, เมื่ออดีตเคยช่วยแต่ปัจจุบันไม่ช่วยเพราะผู้สมัครไม่ทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน, ชักชวนให้ประชาชนเลือกคนดี คนที่ช่วยเหลือประชาชนและแจกบัตรเบอร์ผู้สมัคร และให้ประชาชนเลือกนายเด่น โต๊ะมีนา เพราะเคยช่วยเหลือกัน เป็นต้น

ประเด็นเกี่ยวกับการรู้จักพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้นำพรรค ปรากฏว่ามีอิหม่ามจำนวนน้อยที่ตอบว่า ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมืองใด เพราะไม่รู้เรื่องทางการเมือง ส่วนใหญ่ตอบว่ารู้จัก แต่ระดับของการรู้จักแตกต่างกัน กล่าวคือ บางคนรู้จักมานานนับ 10 ปี บางคนเพิ่งรู้จักเพียง 1-2 ปี บางคนรู้จักแต่ชื่อพรรคแต่ไม่รู้จักชื่อผู้นำพรรค แต่ส่วนใหญ่รู้จักชื่อผู้สมัคร ขณะที่ไม่รู้ว่าจะสังกัดพรรคใด หรือผู้นำพรรคคือใคร มีจำนวนหนึ่งที่รู้จักชื่อนายชวน หลีกภัย และ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ และมีจำนวนเล็กน้อยที่รู้จัก พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์, พล.ต.จำลอง ศรีเมือง, นายณรงค์ วงศ์วรรณ ส่วนผู้สมัครที่อิหม่ามรู้จักมากที่สุด คือ นายเด่น โต๊ะมีนา รองลงไปก็ได้แก่ นายสุทิน ภูษิตานนท์, นายมุข สุโลมาน, นายทวีศักดิ์ อับดุลบุตร, นายเที่ยง เรืองประดิษฐ์, นายปรีชา บุญมี, นายหะสัน หมัดหมาน และนายสุเอียร์ นิลโอบา เป็นต้น กรณีของนายเด่นมีหลายคนตอบว่าเคยร่วมกิจกรรมกับนายเด่น เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการจดทะเบียนมีสีย และการหาเสียง เป็นต้น ส่วนรายชื่อพรรคการเมืองที่อิหม่ามระบุว่ารู้จัก ได้แก่ พรรคความหวังใหม่, ประชาธิปัตย์, ชาติไทย, พลังธรรม, เอกภาพ, สามัคคีธรรม และประชากรไทย อย่างไรก็ตาม อิหม่ามทั้ง 50 คน ไม่รู้จักเกี่ยวกับนโยบายพรรคแต่อย่างใด พิจารณาโดยแยกสถานภาพส่วนตัวแล้วพบว่า การรู้จักผู้สมัคร พรรคการเมืองและผู้นำพรรคไม่มีความแตกต่างกันชัดเจนนัก กล่าวคือการรู้จักกระจายออกไปทุกกลุ่มอายุ ทุกกลุ่มรายได้ และทุกกลุ่มอาชีพ รวมทั้งทุกช่วงระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งอิหม่าม สถานภาพส่วนตัวจึงไม่ได้แสดงนัยสำคัญอย่างชัดเจนในประเด็นนี้ ยกเว้นระยะเวลาการรู้จักพรรคเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับสถานภาพทางด้านอายุของอิหม่าม กล่าวคือ ส่วนใหญ่ผู้ที่มียุ่มา มักรู้จักพรรคมานานหลายปี ส่วนผู้มีอายุน้อยส่วนใหญ่ว่าเพิ่งรู้จักพรรคมาไม่นาน แต่ในทางตรงกันข้าม กลับมีนัยความสำคัญว่า การรู้จักผู้สมัครและพรรคการเมืองเป็นเรื่องความสนใจของแต่ละบุคคลมากกว่า ซึ่ง

เกี่ยวกับปัจจัยประกอบหลายอย่าง เช่น การรู้จักผู้สมัครเป็นส่วนตัว การเป็นหัวหน้าคณะให้ผู้สมัคร การที่ผู้สมัครมาติดต่อและมาร่วมประกอบพิธีทางศาสนา เหล่านี้เป็นต้น

ในด้านทัศนะของอิหม่ามต่อประเด็นเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ดีว่า ควรมีลักษณะอย่างไร ส่วนใหญ่ได้เสนอทัศนะไว้หลากหลายที่สำคัญได้แก่ ต้องจริงจังต่อทางศาสนา และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน, มีนโยบายชัดเจนและปฏิบัติตามนโยบาย ผู้สมัครต้องมีความรู้ดี ไม่คดโกง, เป็นนักการเมืองที่ประชาชนศรัทธา ช่วยกันทำงานจริงๆ, ไม่ใช่เป็นพรรคที่สนใจประชาชนเพียงบางกลุ่มต้องสนใจปัญหาการเมืองโดยรวม และทุกพรรคที่มีอยู่ขณะนี้ (ของไทย) ดีแล้ว เพราะให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า มีอิหม่ามจำนวนเล็กน้อยตอบว่าไม่มีความคิดเห็น มีบางคนมองพรรคการเมืองในแง่ลบว่าหาประโยชน์ส่วนตัว ไม่ช่วยเหลือประชาชน มีพรรคจำนวนมากไป และไม่สามารถเข้าถึงประชาชน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิม) ได้

ความคิดเห็นอื่นๆ ของอิหม่ามต่อระบบพรรคการเมือง ส่วนน้อยตอบว่า ไม่มีความคิดเห็นแต่ส่วนใหญ่ได้ให้ความคิดเห็นไว้น่าสนใจ คือ

- อยากให้มีน้อยพรรค และแต่ละพรรคควรมีนโยบายชัดเจน เพื่อไม่ให้ผู้สมัครย้ายพรรคบ่อยๆ
- พรรคไม่ช่วยประชาชนเท่าที่ควร จะช่วยก็แต่เฉพาะในช่วงการเลือกตั้งเท่านั้น
- พรรคควรมีความมั่นคง และส่งเสริมประชาธิปไตย ช่วยเหลือประชาชน ยึดถืออุดมการณ์ และมีนโยบายชัดเจน เช่น ไม่ซื้อเสียง เป็นต้น
- พรรคควรเลือกเอาคนดีเป็นสมาชิกพรรค ไม่ใช่เลือกเอาแต่คนรวย
- พรรคควรตั้ง (สาขา) พรรค เพื่อเผยแพร่ข่าวสารของพรรคและให้ความรู้กับประชาชน
- ระบบพรรคมีปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องคอร์รัปชัน
- พรรคการเมืองไทย ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับพื้นฐานเสียงทางภาคใต้เท่าใดนัก
- ควรมุ่งสร้างประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
- ควรสนใจประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยมุสลิม

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคอเต็บ

ส่วนในกลุ่มของคอเต็บนั้น พบว่ามีคอเต็บจำนวนน้อยคือราวร้อยละ 12.0 ที่ไม่เคยพูดจาชักชวนประชาชน เพราะไม่ยุ่งเกี่ยวกับทางการเมือง แต่ส่วนใหญ่ มีส่วนเกี่ยวข้องกับทางราชการผู้สมัคร และพรรคการเมืองในหลายลักษณะ นับตั้งแต่การแนะนำประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้งช่วยทางราชการประชาสัมพันธ์ แนะนำประชาชนให้ไปเลือกตั้ง จัดทำสถานที่เลือกตั้งช่วยโครงการ ผ.ป.ม. สำหรับรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และเป็นกรรมการในหน่วยเลือกตั้ง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้สมัคร ได้แก่ การให้คำปรึกษาเรื่องการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครบริจาคทรัพย์สินให้สมัคร เป็นต้นไปจนถึงความเกี่ยวข้องกับพรรคก็ได้แก่ การช่วยพรรคความหวังใหม่หาเสียง บางทีพรรคก็มาหาเสียงที่สมัคร

ในด้านการพูดจาชักชวนประชาชนให้มีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า คอเต็บส่วนน้อยราว 6 คน ตอบว่าไม่เคย เพราะไม่สนใจทางการเมืองและไม่รู้ระบบพรรคการเมือง ขณะที่ส่วนใหญ่ตอบว่า ได้กระทำในหลายวิธีการ เช่น การชวนประชาชนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง พูดถึงประชาธิปไตย การไม่ขายสิทธิ แนะนำประชาชนให้เลือกพรรคความหวังใหม่, พลังธรรม และการละหมาดขอพรให้ได้ ส.ส.ที่ดี

ประเด็นเกี่ยวกับการเป็น "หัวคะแนน" พบว่าส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 62.0 ตอบว่าไม่เคยเป็นด้วยเหตุผลว่า ทางราชการห้าม, กลัวการแตกแยกในหมู่บ้านเพราะแต่ละคนก็ชอบแต่ละพรรคไม่เหมือนกัน, ผิดหลักศาสนา และคิดว่าคงไม่ประสบความสำเร็จเพราะประชาชนแต่ละคนมีความชอบไม่เหมือนกัน ส่วนที่เหลือตอบว่าเคยเป็น โดยทำการช่วยเหลือผู้สมัครหาเสียง (และถูกปองร้ายแต่รอดตายมาได้) เพราะผู้สมัครเป็นเพื่อนกัน, พูดชักชวนให้ประชาชนเลือกคนที่ตนเองสนับสนุน, บอกประชาชนให้เลือกคนที่ช่วยเหลือทางศาสนา คือ พรรคความหวังใหม่ และได้รับความสำเร็จมาก ช่วยแจกบัตรหาเสียงให้ผู้สมัคร และผู้สมัครคนนั้นได้เป็น ส.ส. และเอาสตีกเกอร์ผู้สมัครมาติดที่รถ

กรณีการติดต่อกับผู้สมัครและพรรคการเมืองเป็นพิเศษ คอเต็บราวร้อยละ 40.0 ตอบว่าไม่เคยติดต่อกับเป็นพิเศษ ด้วยเหตุผลว่า เพราะต้องวางตัวเป็นกลางทางการเมือง เพราะไม่มีสิทธิทางการเมือง เพราะไม่มีใครมาติดต่อไม่รู้จักรใคร เพราะทางรัฐบาลห้ามและตนเองก็เคร่งศาสนาเพราะมีภารกิจ ต้องเรียนหนังสือไม่ได้อยู่บ้าน (กรณีที่คอเต็บเป็นผู้มีอายุน้อย ไม่ได้ประกอบอาชีพ ยังเป็นนักศึกษาและเพิ่งดำรงตำแหน่งคอเต็บมาไม่นาน) เพราะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างแก่ชาวบ้านในฐานะผู้นำทางศาสนา และตอบว่าเมื่อก่อนนี้เคยติดต่อกับเป็นพิเศษ แต่ต่อไป

คิดว่าจะไม่ติดต่ออีก คอเต็บอีกประมาณร้อยละ 50.0 ตอบว่าเคยติดต่อเป็นพิเศษ กรณีติดต่อก็ได้แก่ การติดต่อพูดคุยในเวลามีการประชุมทางศาสนา ติดต่อในฐานะการประชุมพรรค รู้จักกับผู้สมัครในฐานะเป็น "มุสลิม" ด้วยกัน, ก่อนไม่เคยติดต่อพรรคความหวังใหม่ ติดต่อนายเด่น โต๊ะมีนา ให้มาช่วยซ่อมถนน ผู้สมัครมาทำพิธีทางศาสนาและชักชวนให้เลือกตัวเอง และเป็น ที่ปรึกษาให้ผู้สมัครและช่วยหาเสียงเป็นบางเวลา

ประเด็นเกี่ยวกับสาขาพรรคการเมืองในท้องถิ่น คอเต็บเกือบทั้งหมดในทุกลกลุ่ม สถานภาพตอบว่า ไม่มี และไม่ทราบว่ามียู่หรือไม่ มีจำนวนเล็กน้อย คือ ราว 3-4 คนตอบว่า มีแต่ผู้ทำงานให้พรรคความหวังใหม่มาอาศัยในหมู่บ้าน และเคยร่วมประชุมกันในเรื่องศาสนา นอกจากนี้มีการจัดตั้งไว้เป็นครั้งคราว บางทีก็จัดตั้งเวลาเลือกตั้งแล้วมาขอให้คอเต็บช่วยหาเสียง

ประเด็นการช่วยเหลือผู้สมัครและพรรคการเมืองในรูปแบบอื่นๆ ส่วนใหญ่ตอบว่า เคยช่วยทำการแจกบัตร เคยช่วยพรรคความหวังใหม่ติดโปสเตอร์ เคยพูดกับประชาชนถึงคุณสมบัติของผู้สมัครและขอให้ประชาชนลงคะแนนให้ด้วย ติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการเมืองของผู้สมัครของ ส.ส. และของพรรคการเมืองที่ตัวเองชื่นชอบ สวดขออำนาจพระอัลเลาะห์ให้เลือกคนดี เข้าสมาชิกชวนให้ชาวบ้านไปฟังคำปราศรัยหาเสียงของผู้สมัคร อำนวยความสะดวกให้กับทุกพรรคที่ออกมาหาเสียง รวมทั้งช่วยเหลือและมีการบริจาคเงินเข้าพรรค มีคอเต็บจำนวนน้อยตอบว่าไม่เคยเพราะไม่มีใครมาขอให้ช่วย

ประเด็นเกี่ยวกับการรู้จักผู้สมัคร พรรคการเมืองและผู้นำพรรค ปรากฏว่ามีคอเต็บจำนวนน้อยราว 2-3 คน ที่บอกว่าไม่รู้จักพรรคการเมืองใด ส่วนที่เหลือทั้งหมดตอบว่ารู้จักโดยมีระยะเวลาในการรู้จักแตกต่างกันตั้งแต่ 1 ปีถึง 50 ปี ทั้งนี้เป็นไปตามสถานภาพทางด้านอายุเป็นเกณฑ์ กล่าวคือผู้ที่รู้จักพรรคการเมืองมานานส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอายุมาก ในทางกลับกันผู้ที่เพิ่งรู้จักพรรคการเมืองไม่กี่ปีส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่มีอายุน้อย สถานภาพส่วนตัวทางด้านอายุจึงมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการรู้จักพรรคการเมือง ส่วนชื่อพรรคการเมืองที่คอเต็บรู้จักไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญชัดเจนกับระยะเวลาในการรู้จักพรรคการเมืองกล่าวคือ คนที่รู้จักพรรคการเมืองมานานกับคนที่เพิ่งรู้จักพรรคเพียง 1-2 ปี ก็สามารถระบุชื่อพรรคได้ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นชื่อผู้สมัคร และผู้นำพรรคที่คอเต็บส่วนน้อยเท่านั้นที่ระบุได้กว้างขวางครอบคลุม และส่วนใหญ่มักเป็นคอเต็บที่รู้จักพรรคการเมืองตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปด้วย แต่สถานภาพส่วนตัวไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญแต่อย่างใด เพราะบางคนอายุน้อยระหว่าง 21-30 ปี มีรายได้ต่ำ อาชีพค้าขาย และดำรงตำแหน่งคอเต็บมาไม่นาน แต่สามารถระบุชื่อพรรคและผู้นำพรรคได้มาก เช่น

เดียวกับผู้ที่มีอายุมากกว่าบางคน ก็สามารถระบุได้ครอบคลุม เช่นกัน กรณีเช่นนี้อาจแสดงนัยสำคัญ เพียงว่า การรู้จักพรรคการเมือง ผู้สมัครและผู้นำพรรคไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานภาพส่วนตัวทั้งหมด แต่เป็นผลมาจากปัจจัยอื่นๆ ประกอบด้วย เป็นต้นว่า ความสนใจทางการเมืองของคอเด็บเอง การมีโอกาสได้รู้จักกับผู้สมัคร เป็นการส่วนตัว รวมไปถึงการได้มีโอกาสใกล้ชิดกับผู้สมัครในหลายๆ โอกาสด้วย ส่วนรายชื่อพรรคการเมืองที่คอเด็บรู้จักก็ได้แก่ ความหวังใหม่ ประชาธิปไตย สามัคคีธรรม กิจสังคม ประชากรไทย พลังธรรมชาติไทย เอกภาพ และปวงชนชาวไทย ผู้นำพรรคที่คอเด็บรู้จัก ได้แก่ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ นายชวน หลีกภัย พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง และนายณรงค์ วงศ์วรรณ ส่วนผู้สมัครที่คอเด็บรู้จักได้แก่ นายเต๋น โต๊ะมีนา นายหะสัน หมัดหมาน นายมุข สุไลมาน นายเที่ยง เรืองประดิษฐ์ นายทวีศักดิ์ อับดุลบุตร และนายสุติน ญูทอนามนท์ คอเด็บบางคนระบุว่าเคยร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับ พล.อ.ชวลิต โดยตรง และเคยร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคความหวังใหม่กับนายเต๋น โต๊ะมีนา ส่วนหนึ่งตอบว่ารู้จักแต่ผู้สมัครไม่รู้จักพรรค และเคยช่วยเหลือภัยให้พรรคสามัคคีธรรม

ในส่วนทัศนะของคอเด็บต่อพรรคการเมืองไทยว่าดีหรือไม่ดีอย่างไรนั้น สามารถจัดแยกออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก มองพรรคการเมืองในแง่ลบ เช่น พูดแล้วไม่ทำอย่างที่พูด ไม่จริงจังกับประชาชน มีจำนวนมากเกินไปเป็นรัฐบาลผสมบริหารยาก เห็นแก่ตัวมากกว่าเห็นแก่ส่วนรวมสนองตอบความต้องการของประชาชนได้น้อย ไร้สำนึก นำเบื้อหนาย กลุ่มนี้มีจำนวนราว 16-17 คน มีอายุตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ มีอาชีพทำสวนยาง รับจ้าง และค้าขาย กลุ่มที่สองมีจำนวนราว 8-9 คน มีอายุตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป มีรายได้ต่ำและมีอาชีพทำนา เป็นส่วนใหญ่ กลุ่มนี้ตอบเป็นกลางๆ ว่า มีส่วนดีอยู่บ้าง คือ ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้พอควร แต่ไม่ค่อยทั่วถึง พรรคการเมืองไม่ค่อยมีความเป็นสถาบันทางการเมือง ไม่มั่นคง ยุบพรรคบ่อย ไม่มีสาขาพรรคไม่เข้าถึงประชาชน บางคนตอบว่าไม่แน่ใจ บางคนอาจทำบางคนอาจไม่ทำ มีทั้งดีและไม่ดีสนองตอบได้ดี แต่ต้องใช้เวลาหน่อย ดีและไม่ดีส่วนที่ดีคือ แก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนบริหารประเทศแทนประชาชน ส่วนที่ไม่ดีคือ บางพรรคบริหารประเทศทำให้นบ้านเมืองวุ่นวาย กลุ่มที่สาม มีจำนวนราว 20 คน มีอายุระหว่าง 31-50 ปี มีทั้งรายได้ต่ำและสูงแต่เป็นผู้มีรายได้ปานกลางถึงสูง เป็นส่วนใหญ่ และกระจายอยู่ในทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มนี้ตอบว่า พรรคการเมืองดี สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้บ้างแม้จะไม่ทั่วถึง ผู้สมัครในพื้นที่เข้าใจประชาชน ตอบสนองได้บางครั้ง มีความเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีหลายพรรค และทำหน้าที่ได้ดีพอควร มีหลายพรรคที่ประชาชนมีโอกาสเลือกคนที่ดีที่สุดเป็นตัวแทน พรรคบริหารแทน

ปวงชนสนองตอบความต้องการได้ดีกว่าการปกครองแบบอื่น และดีที่เป็นประชาธิปไตยให้อิสระคนเลือก ถ้าเลือกคนที่เราคิดว่าดี เขาได้เป็น ส.ส. ก็จะช่วยพัฒนาท้องถิ่น

ทางด้านทัศนะของคอเด็บต่อลักษณะระบบพรรคการเมืองที่ดี

- จำนวน 20 คนมีทัศนะว่า ควรเป็นพรรคที่มีความรู้ ความเข้าใจประชาชน พูดจริงทำจริง ไม่มีการแตกแยกภายในพรรค
  - จำนวน 6 คนมีทัศนะว่า ผู้แทนควรให้ความสนใจเรื่องศาสนาบ้าง และสนใจทุกข์สุขของประชาชน
  - จำนวน 1 คนมีทัศนะว่า พูดจริง ทำจริง ไม่จำเป็นต้องมีความรู้สูง
  - จำนวน 10 คนมีทัศนะว่า ทำงานเพื่อส่วนรวม ยอมรับฟังข้อเสนอแนะของประชาชน
  - จำนวน 5 คนมีทัศนะว่า สนับสนุนการปกครองในระบบประชาธิปไตย
  - จำนวน 5 คนส่วนใหญ่มีอายุมาก ตอบว่า สนใจปัญหาของประชาชน เป็นคนดี มีคุณธรรม มีอุดมการณ์ มีนโยบายที่ดี กระจายความเจริญทั่วถึง
  - จำนวน 1 คนตอบว่า จะเลือกคนเดิม ไม่สนใจว่าจะเป็นพรรคใด
  - จำนวน 2 คนตอบว่า ช่วยเหลือประชาชน ออกเยี่ยมเยียนนอกฤดูกลางเลือกตั้ง
- ข้อเสนอแนะของคอเด็บต่อระบบพรรคการเมืองพบว่า จำนวน 15 คนไม่มีความคิดเห็นเป็นกลุ่มคอเด็บอายุ 31 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีรายได้ต่ำ กระจายอยู่ทุกเกือบอาชีพ ส่วนผู้ที่ให้ข้อเสนอแนะเป็นกลุ่มใหญ่กระจายอยู่ทุกกลุ่มอายุและอาชีพ ส่วนกลุ่มรายได้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มรายได้ต่ำถึงปานกลางคือระหว่าง 5,000 บาทต่อเดือนลงมา ส่วนข้อเสนอแนะต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ
- อยากรู้ให้ทำงานเพื่อประเทศชาติให้มาก (1 คนอายุ 31-40 ปี รายได้ต่ำ)
  - ควรปรับปรุงพรรค ให้พูดจริงทำจริงไม่แตกแยกในพรรค พยายามเป็นตัว
- อย่างที่ดีแก่พรรคอื่น
- ไม่ควรมีมากเกินไป ควรมีอุดมการณ์แน่นอน มีสาขาพรรค (จำนวน 5 คน)
  - เอาอย่างอเมริกามี 2 พรรค (จำนวน 6 คน)
  - เปรียบเทียบกับมาเลเซียจะต่างกัน ไทยมีพื้นฐานไม่มั่นคง สาขาพรรคมีน้อย ไม่ค่อยเข้าถึงประชาชน (1 คน)

- มีนโยบายชัดเจน และสามารถทำตามนโยบาย และสมาชิกไม่ควรย้ายพรรคบ่อย และควรเลิกระบบชนชั้น หรือการสร้างประโยชน์ให้คนกลุ่มน้อย
- พรรคควรทำหน้าที่ของพรรคการเมืองให้สมบูรณ์
- ควรฟังความคิดเห็นของประชาชน ส.ส. ต้องเป็นคนดี ทำงานจริงจัง
- ประชาชนไม่เข้าใจวิธีการทางการเมือง ไม่รู้เรื่องพรรคการเมืองดีพอ

3. ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบิหลัน

ส่วนกลุ่มของบิหลันจำนวน 50 คน ก็มีทั้งลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกันกับคอเต็บและอิหม่ามดังกล่าวมาข้างต้น กล่าวคือในประเด็นแรก การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทางราชการ ผู้สมัครและพรรคการเมืองนั้น บิหลันส่วนน้อยคือ ราว 10 คนตอบว่าไม่เกี่ยวข้องใดๆ เพราะไม่มีสิทธิในการเลือกตั้งไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองและทางราชการ เพราะทางราชการจะบอกกับอิหม่ามมากกว่า บิหลันกลุ่มนี้มีทั้งกลุ่มรายได้ต่ำและสูง เกณฑ์อายุกระจายอยู่ในทุกระดับ และอาชีพก็กระจายอยู่ในทุกกลุ่มเช่นกัน ยกเว้นเพียงอาชีพครูสอนศาสนา ส่วนบิหลันกลุ่มใหญ่ที่ตอบว่า เคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางการเมืองและทางราชการนั้น กระจายอยู่ในทุกกลุ่มอายุและอาชีพ ส่วนกลุ่มรายได้จะอยู่ในระดับปานกลางและรายได้สูง ส่วนการเกี่ยวข้องดังกล่าวของบิหลันสามารถแยกประเด็นได้ดังนี้ คือ

- ช่วยทางอำเภอและจังหวัดชักชวนประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งมีการประชุม เรื่องการเลือกตั้งกับทางราชการด้วย
- ทำการประชาสัมพันธ์แนะนำการเลือกตั้งแก่ประชาชน
- ร่วมมือกับคอเต็บและอิหม่าม รวมทั้งพรรคการเมืองบอกประชาชนให้ไปเลือกตั้ง แนะนำประชาชนเรื่องการเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตย
- ผู้สมัครมาหาเสียง และสัญญาว่าถ้าได้เป็น ส.ส. แล้วจะทำประโยชน์ให้
- ผู้สมัครมาขอใช้สถานที่หาเสียง
- ผู้สมัครมาที่มีสยิด มีการละหมาดขอพรจากพระเจ้า มีการสัญญาว่าจะรับผิดชอบต่อชาวบ้าน
- เคยช่วย (บาง) พรรคหาเสียง
- เคยเสนอปัญหาของประชาชนต่อผู้สมัคร

- เอสดีทีเกอร์พรรคความหวังใหม่มาติดที่รถ
- จัดสถานที่ในการเลือกตั้ง

ในประเด็นเกี่ยวกับการชักชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง บัณฑิตกลุ่มน้อยราว 5-6 คนที่ตอบว่าไม่เคยทำ และไม่เห็นความเห็นกลุ่มนี้ทั้งที่อายุน้อยและสูงอายุ รายได้กระจายอยู่ทุกกลุ่ม ส่วนอาชีพจะเป็นผู้ที่ทำงาน รับจ้างและค้าขาย สำหรับกลุ่มใหญ่ที่ตอบว่าเคยทำเป็นคนทุกกลุ่มอายุ ทุกกลุ่มอาชีพ ส่วนรายได้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มรายได้ปานกลาง ประเด็นที่บัณฑิตทางการเมืองชักชวนก็ได้แก่ ชักชวนประชาชนไปเลือกตั้ง ให้สนใจทางการเมือง เลือกคนดีที่สามารถแก้ไขปัญหาให้ประชาชนได้ และให้เห็นความสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย, ทำการละหมาดขอพรพระอัลเลาะห์ให้ได้คนดีเป็นผู้แทน, เคยพูดกับประช เช่นถึงพรรคความหวังใหม่ เพราะชอบนายเต็น โต๊ะวีนา, บอกประชาชนให้ช่วยไปใช้สิทธิกันมากๆ เพื่อป้องกันการทุจริต ถ้าประช เช่นมีส่วนร่วมทางการเมืองมากๆ โดยเลือกผู้สมัครบางพรรคที่ดี, ชักชวนให้ประชาชนเลือกตั้งเป็นพรรคและให้ไปฟังการปราศรัยของ ส.ส. หรือผู้สมัคร

ในประเด็นเกี่ยวกับ "หัวคะแนน" บัณฑิตส่วนใหญ่ คือ ราวร้อยละ 80.0 ตอบว่าไม่เคยด้วยเหตุผลว่า ผิดหลักศาสนา, ทางราชการห้าม, กลัวประชาชนไม่พอใจ, เป็นสิทธิของประชาชนที่จะเลือกใครก็ได้, ไม่มีผู้สมัครคนใดมาติดต่อ, ต้องทำตัวเป็นกลาง และมีบางพรรคมาติดต่อแต่คิดว่าจะไม่ทำ กลุ่มนี้กระจายอยู่ทุกกลุ่มสถานภาพทั้งอายุ, อาชีพ และรายได้ ส่วนกลุ่มน้อยที่ตอบว่าเคยเป็นหัวคะแนนนั้น บอกว่าทำการแนะนำประชาชนให้เลือกคนดี, ทำหน้าที่แต่ไม่แน่ใจว่าประชาชนจะเลือกหรือไม่, เคยทำโดยบอกให้ประชาชนเลือกคนที่ตนเองชอบและคิดว่าประสบความสำเร็จด้วย, ชักชวนให้เลือกคนดี แต่ก็มี การสัญญากับพระเจ้าว่าจะเลือกคนดี เพื่อให้คนดีได้บริหารประเทศแก้ปัญหาบ้านเมือง และเคยเป็นกรรมการในหน่วยเลือกตั้ง

ส่วนประเด็นของการติดต่อกับผู้สมัครและพรรคการเมืองเป็นพิเศษนั้น บัณฑิตราวร้อยละ 60.0 ตอบว่า ไม่เคย กลุ่มนี้กระจายอยู่ในทุกกลุ่มอายุ และอาชีพ ส่วนรายได้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มรายได้ต่ำและปานกลาง เหตุผลที่บัณฑิตบอกว่าไม่เคยก็ได้แก่ ไม่รู้จักใครและไม่มีเรื่องเดือดร้อนต้องขอความช่วยเหลือใคร, ไม่เคยเพราะไม่มีสิทธิเลือกตั้ง, อยู่ในช่วงเวลาเรียนหนังสือ (บัณฑิตรุ่นที่มีอายุ 21-30 ปี), ฟังเข้ารับตำแหน่งกรรมการมัสยิด (บัณฑิตรุ่นอายุ 21-30 ปี), ต้องทำตัวเป็นกลางเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกบ้าน, ไม่เคยเพราะผู้สมัครจะมาเฉพาะช่วงหาเสียงเท่านั้น และมักจะเป็นการมาขอใช้สถานที่หาเสียงคือ วมัสยิด, ผิดหลักศาสนาและไม่ติดต่อเพราะกรรมการ (มัสยิด) เขาติดต่อแล้ว ส่วนบัณฑิตกลุ่มที่เหลือซึ่งตอบว่าเคยนั้น มีสถานภาพ

กระจายอยู่ทุกกลุ่มอายุ, รายได้และอาชีพ การติดต่อกับสื่อได้ติดต่อกันในเรื่องการประชุมทางศาสนา, ติดต่อกันในฐานะมุสลิมด้วยกัน, ก่อนนี้เคยติดต่อกับนายเต็น โต๊ะมีนา, ผู้สมัครมาร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และหาเสียงให้ตนเอง, ติดต่อกันเพราะเป็นคนในพื้นที่เดียวกันและเคารพกัน, ผู้สมัครมาช่วยเหลือมัสยิดและเป็นเพื่อนกับ ส.ส.ที่เป็เ็อิสลาม

ประเด็นเกี่ยวกับสาขาพรรคการเมืองในท้องถิ่น เกือบทั้งหมดของบิหลัน ซึ่งมีสถานภาพส่วนตัวกระจายอยู่ทุกกลุ่มการศึกษา อาชีพ รายได้ อายุ และระยะเวลาการดำรงตำแหน่งตอบว่า ไม่มีสาขาพรรคการเมืองในท้องถิ่น มีเพียงบิหลันคนเดียว ซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี ตอบว่ามีสาขาพรรคปวงชนชาวไทยจัดตั้งขึ้นแล้ว

กรณีการติดต่อและช่วยเหลือผู้สมัครและพรรคการเมืองในลักษณะอื่นๆ นอกจากที่กล่าวมา บิหลันส่วนใหญ่ราวร้อยละ 80.0 ตอบว่าไม่เคย เนื่องจากว่าไม่รู้จักรับกับผู้สมัคร, ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากผู้สมัคร และทางราชการห้าม กลุ่มนี้กระจายอยู่ในทุกกลุ่มสถานภาพ แต่อายุจะอยู่ในกลุ่มอายุปานกลาง และรายได้อยู่ในกลุ่มรายได้ต่ำและปานกลางเป็นส่วนมาก บิหลันส่วนที่เหลือราวร้อยละ 20.0 ตอบว่าเคย กลุ่มนี้กระจายอยู่ทุกสถานภาพเช่นกัน โดยสรุปแล้วลักษณะของการติดต่อก็ได้แก่ การช่วยผู้สมัครติดป้ายและได้รับเงินค่าตอบแทน, แนะนำเพื่อน ๆ พูดต่อ ๆ กันไปให้เลือกผู้สมัครที่ตนเองสนับสนุน, ละหมาดขอพรจากพระเจ้าให้ ส.ส.ที่มาร่วมพิธีทางศาสนา, แนะนำการหาเสียงให้ผู้สมัครและอนุญาตให้ใช้มัสยิดเป็นสถานที่หาเสียง, อำนวยความสะดวกตามที่ผู้สมัครและพรรคการเมืองมาขอความช่วยเหลือ, เคยตามผู้สมัครไปหาเสียงและแนะนำผู้สมัครให้ประชาชนรู้จัก

ประเด็นเกี่ยวกับระยะเวลาในการรู้จักพรรคการเมือง การรู้จักผู้สมัครและผู้นำพรรคปรากฏว่ามีบิหลันเพียงคนเดียวที่ตอบว่า ไม่รู้จัก (สถานภาพส่วนตัวอายุ 61 ปีขึ้นไป รายได้ปานกลาง มีอาชีพค้าขาย อยู่ในตำแหน่งมานาน) นอกนั้นทั้งหมดตอบว่ารู้จักพรรคการเมือง ผู้สมัครและผู้นำพรรคการเมือง แต่อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ของบิหลันกลุ่มนี้ไม่รู้จักแต่ชื่อผู้สมัคร (บางคน) แต่ไม่รู้ว่าจะสังกัดพรรคใด ไม่รู้จักระบบพรรคการเมือง ไม่รู้ถึงรายละเอียดต่างๆ ทั้งนี้บิหลันกลุ่มนี้จะมีสถานภาพกระจายออกไปอยู่ในทุกกลุ่มสถานภาพคือ ทุกระดับการศึกษา อายุ รายได้ อาชีพรวมทั้งระยะเวลาในการอยู่ในตำแหน่ง โดยสรุปนั้น พรรคที่บิหลันระบุว่ารู้จักได้แก่ เอกภาพ ความหวังใหม่ สามัคคีธรรม ชาตินิยม ประเทศไทย ประชาธิปไตย พลังธรรม และปวงชนชาวไทย ส่วนผู้นำพรรคที่บิหลันรู้จักดี คือ นายชวน หลีกภัย และพล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ในตำแหน่งของผู้สมัครก็ได้แก่นายเต็น โต๊ะมีนา เป็นผู้ที่บิหลันรู้จักมากที่สุด เพราะอยู่ในฐานะของหัวหน้าคณะกรรมการ

อิสลามประจำจังหวัดปัตตานีด้วย ต่อมาคือนาย मुख สุไลมาน นายปรีชา บุญมี นายทวีศักดิ์ อับดุล
บุตร นายสุติน ญูฑูธานนท์ นายหะสัน หมัดหมาน และนายเที่ยง เรืองประดิษฐ์ สำหรับระยะ
เวลาของการรู้จักพรรคการเมือง ปรากฏว่ามีนัยสำคัญระหว่างการรู้จักกับอายุมากกว่าสถานภาพ
ทางด้านอื่น กล่าวคือผู้ที่รู้จักพรรคการเมืองตั้งแต่ 9 ปีลงมาจะเป็นบิหลันกลุ่มอายุน้อยรวมอยู่ด้วย
แต่ผู้ที่รู้จักพรรคการเมืองตั้งแต่ 10 ปี ถึง 25 ปี จะเป็นกลุ่มคนที่มียุตั้งตั้งแต่ 41 ปีขึ้นไปเป็น
ส่วนใหญ่

ในทัศนะของบิหลันต่อพรรคการเมืองไทย แบ่งกลุ่มความคิดเห็นออกได้เป็น 3 กลุ่ม
ใหญ่ๆ กลุ่มแรก มีประมาณร้อยละ 40.0 กลุ่มนี้ไม่สถานภาพทางด้านอายุ กระจายเป็นกลุ่มรายได้
ต่ำเป็นส่วนใหญ่ และกระจายอยู่ในทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มนี้ไม่ทัศนะว่า พรรคการเมืองไทยไม่ดี เพราะ
"ชู้โกง" เป็น ส.ส.แล้วลืมประชาชน, ชอบเล่นพรรคเล่นพวก โกงกินเป็นทีมหวังประโยชน์
ส่วนตัว ไม่ทำเพื่อส่วนรวม ทำให้ประชาชนเดือดร้อน, มีนโยบายแต่ไม่ทำตามนโยบาย ขอให้
สร้างถนนแต่ก็ไม่ทำแม้จะทำตามที่ขอแต่ก็ช้า, ไม่บริหารประเทศเองแต่ไปเอาคนอื่นมาบริหาร
แทน, ขาดอุดมการณ์แน่ชัด ไม่ค่อยตอบสนองความคิดเห็นของประชาชน และควรทำตามที่ต้องการ
กระทำในรายบุคคลเพราะต้องการให้ทำจริงๆ กลุ่มที่สอง มีจำนวนเท่ากับกลุ่มแรก ตอบเป็น
กลางๆ ว่า พรรคการเมืองไทยดี แต่ ส.ส.มุสลิมไม่มีบทบาท, ดีพอควร ตอบสนองประชาชนได้
บ้าง ดูแลทุกข์สุขของประชาชนได้บ้าง, ดีเพราะสามารถช่วยเหลือประชาชนได้บ้าง จะมอง
ลักษณะบุคคลมากกว่าระบบพรรคโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องศาสนาช่วยเหลือได้มาก, ดีแต่ยังไม่เคย
ช่วยเหลือในหมู่บ้านเลย, แก้ปัญหาได้ดีพอควร ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ในระดับ
หนึ่ง แต่ถ้าจะให้ดีกว่านี้ ควรสนับสนุนส่งเสริมคนส่วนใหญ่ไม่ใช่ส่วนน้อย, มีลักษณะดีแต่เป็นสถาบัน
ทางการเมืองที่ไม่มั่นคง มีความแตกแยกยุบพรรคบ่อย บางพรรคก็ดี บางพรรคก็ไม่ดี บางพรรค
ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้บ้าง กลุ่มที่สาม มีประมาณร้อยละ 20.0 ตอบว่าพรรค
การเมืองไทยดี ด้วยเหตุผลว่า เป็นตัวแทนของชาวบ้าน ช่วยเหลือประชาชนดี, ทุกพรรคให้ความสำคัญ
สำคัญกับปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นตัวแทนในการเรียกร้องความต้องการของประชาชน,
มีพรรคเสียงข้างมากทำหน้าที่แทนประชาชนทั่วไป, ดีเพราะรักษาผลประโยชน์ของประชาชน
ส่วนรวม, ดีมีหลายพรรคเลือกได้มาก สามารถคัดเลือกคนที่ได้ดี และดีพรรคประชาธิปไตยเคย
มาดูแลประชาชนสร้างทางให้ กลุ่มนี้อยู่ในทุกกลุ่มอายุ ยกเว้นอายุ 31-40 ปี ส่วนใหญ่ได้รายได้ต่ำ
กระจายอยู่ในทุกกลุ่มอาชีพทุกระดับความรู้ และทุกระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง

ประเด็นต่อมาคือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของพรรคการเมืองที่ดี มีบิหลั่่นส่วนน้อยคือ รวาวร้อยละ 18.0 ไม่แสดงความคิดเห็น กลุ่มที่มีอายุอยู่ระหว่าง 31-60 ปี รายได้ต่ำปานกลางมีอาชีพทำสวน รับจ้าง และค้าขาย บิหลั่่นส่วนน้อยที่แสดงความคิดเห็นนั้นเกาะงายออกไปทุกกลุ่มสถานภาพ โดยมีความคิดเห็นโดยสรุปของ พรรคศรวเอาใจใส่ประชาชน, ต้องสนใจปัญหาทางศาสนา ส่งเสริมเรื่องศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับรัฐบาล, เป็นคนที่มีควมรู้เห็นใจประชาชน พูดจริง ทำจริง, ต้องสนใจปัญหาของประชาชนส่วนรวมจริงใจต่อประชาชน เป็นคนดีที่ไว้ใจได้, พรรคที่มีนโยบายแน่นอน ชัดเจน มีสมาชิกที่มีคุณภาพ ชื่อสัตย์สุจริต มีความรู้และต้องทำได้ตามนโยบาย, พรรคที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง, เลือกพรรคที่มีคนดีเป็นสมาชิกคนดีจะได้บริหารประเทศ, ไม่โกงกิน มีคุณธรรมช่วยเหลือประชาชน เข้าใจปัญหาและรู้ความต้องการของประชาชน, เป็นคนดีฟังเสียงของประชาชนสามารถช่วยเหลือประชาชนได้ เข้าใจตระหนักในปัญหาของประชาชน ไม่จำเป็นต้องสั่งกััดพรรคใด และควรจะสร้างประโยชน์ให้ประชาชนได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ต้องมีอุดมคติแน่นอน มีอุดมการณ์รับฟังความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่

ประเด็นสุดท้ายความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระบบพรรคการเมืองไทยเกือบทั้งหมดของบิหลั่่น ซึ่งสถานภาพส่วนตัวกระจายอยู่ในทุกกลุ่มและทุกระดับสถานภาพให้ความคิดเห็นว่าไม่มีความเป็นสถาบัน, ประชาชนรู้จักผู้สมัครมากกว่าพรรค, ไม่ค่อยมีเงินคงมีหลายพรรคเกินไป, ยังขาดความเป็นปึกแผ่น, ควรมีสาขาพรรค, ต้องพูดจริง ทำจริง, ต้องลงโทษ พวกโกงกินให้เด็ดขาด, ไม่สนใจปัญหาของประชาชนส่วนรวม ส่วนมากจะให้ความสำคัญกับธุรกิจ เช่นในโครงการใหญ่ๆ ประโยชน์มักตกอยู่กับคนบางกลุ่มมากกว่าประชาชนทั่วไป, พรรคต้องทำหน้าที่สมบูรณ์ มีนโยบายชัดเจน, พรรคควรมีบทบาทไม่ใช่ไม่มีอุดมการณ์, ทางที่ดีควรมี 2 พรรค คือ พรรครัฐบาลกับพรรคฝ่ายค้าน, ชื่อสัตย์ สุจริต ยึดมั่นในอุดมการณ์ของพรรค, ไม่มีพรรคใดดีที่สุดในและพรรคควรเลือกคนดีมากกว่าคนรวยเข้าเป็นสมาชิกพรรค มีบิหลั่่น 2-3 คนที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป มีรายได้ต่ำ มีอาชีพทำสวนและประมงไม่มีความเข้าใจระบบพรรคใด ส่วนที่ความคิดเห็นว่า พรรคการเมืองไทยดีมีความมั่นคง ดีกว่าการรวมพรรคมีเพียงคนเดียว มีอายุระหว่าง 51-60 ปี รายได้ 3,001-5,000 บาท มีอาชีพทำสวน

ภัยอันสมมติฐาน

1. เพื่อพิจารณาวิเคราะห์ในภาพรวมแล้วก็พบว่า ผู้นำอิสลามทั้ง 3 กลุ่มคือ อิหม่าม, คอเต็บ และบิหลัน มีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองในหลายรูปแบบแตกต่างกันที่เป็นรูปแบบชัดเจนคือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการเลือกตั้ง คือ การช่วยเหลือทางราชการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง การพูดคุยกับญาติมิตร และเพื่อนำ รวมทั้งประชาชนทั่วไปในเรื่องข่าวสารทางการเมือง การเลือกตั้ง ผู้สมัคร ชักชวน และแนะนำประชาชนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จัดทำสถานที่เลือกตั้ง สืบจรรยาชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมไปถึงการเป็นกรรมการในหน่วยเลือกตั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะผู้นำทางศาสนา (Islamic leaders) ที่เป็นผู้นำตามสถานภาพ (status) ตามการดำรงตำแหน่ง และได้รับการยกย่องนับถือ ตามที่ Bernard M. Bass ได้อธิบายไว้ (โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2) โดยสถานภาพดังกล่าวนี้ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลันจึงเป็นบุคคลสำคัญหรือเป้าหมายของผู้สมัครและพรรคการเมือง เพื่อจะให้ช่วยเหลือในการ "หาเสียง" หรือช่วยเหลือแนะนำผู้สมัครกับประชาชนในท้องถิ่น ช่วยชักจูงให้ประชาชนเลือกผู้สมัครและพรรคการเมืองนั้นๆ และตามการศึกษาที่ก็พบว่า ส่วนใหญ่ของผู้นำศาสนาอิสลามเหล่านี้ก็ได้ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้กับผู้สมัครและพรรคการเมืองต่างๆ ในหลายๆ ทาง เช่น การจัดการเรื่องสถานที่หาเสียงตามมัสยิด การร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนากับผู้สมัครในหลายๆ โอกาส และที่สำคัญมาก คือ มีอิหม่าม คอเต็บ และบิหลันหลายคนยอมรับว่าได้เป็น "หัวคะแนน" หาเสียงให้ผู้สมัครและพรรคการเมือง โดยการชักชวนประชาชนให้ลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครให้พรรคการเมืองด้วยการ "พูดปากต่อปาก" กับญาติมิตร และเพื่อนำ และประสบความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ คือ ผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ผู้นำศาสนาอิสลามเหล่านี้สนับสนุน มักได้รับคะแนนเสียงจำนวนมาก และได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยภาพรวมและในรายละเอียดของผู้นำทางศาสนาทั้ง 3 ระดับคือ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน นั้น ถ้าพิจารณาแยกออกมาให้เห็นความแตกต่างในหลายๆ ด้านหรือหลายๆ มิติ นั้น ก็จะได้รายละเอียดดังนี้คือ ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะต่างๆ โดยพิจารณามิติทางด้านจำนวนนั้นก็จะพบว่า (โปรดดูตารางที่ 17 ประกอบด้วย) อิหม่าม เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะต่างๆ มีจำนวนมากกว่าคอเต็บ และบิหลัน ขณะที่คอเต็บมีจำนวนรองลงมา ส่วนบิหลัน เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับคอเต็บและอิหม่าม ถ้าพิจารณาลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองใน

มิติทางด้านระดับของการมีส่วนร่วมแล้ว แม้ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยภาพรวมของ อีหม่าม คอเต็บ และบิหลันจะเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำการชักชวนประชาชนให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งและการใช้เวลาว่างประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพูดกับประชาชน เรื่องการเลือกตั้ง การปกครองระบอบประชาธิปไตยและอื่นๆ แต่มีบางระดับของการมีส่วนร่วมที่ค่อนข้างแตกต่างกันคือ กลุ่มของอีหม่ามนับเป็นกลุ่มใหญ่ที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับสูง คือการทำตัวเป็น "สื่อกลาง" ติดต่อระหว่างทางราชการกับประชาชน ระหว่างผู้สมัคร, พรรคการเมืองกับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำหน้าที่เป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัครและพรรคการเมือง การรู้จักพรรคการเมืองมานานและเป็นกลุ่มจำนวนมากที่มองพรรคการเมืองในแง่ดี รวมทั้งเป็นกลุ่มที่เสนอความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับพรรคการเมืองไว้มากด้วย ส่วนกลุ่มของคอเต็บมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างจากกลุ่มอื่น ในแง่ของการหาเสียงให้กับพรรคการเมืองบางพรรค (ความหวังใหม่ และพลังธรรม) โดยตรง และใช้เวลาว่างการละหมาดขอพรจากพระเจ้าชักชวนประชาชนให้ไปใช้สิทธิออกเสียงเสมอ นอกจากนั้น คอเต็บคนหนึ่งยังเป็นผู้ที่รู้จักพรรคการเมืองมานานที่สุด คือเป็นเวลาถึง 50 ปี สำหรับกลุ่มของบิหลันอาจจะมิลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่างจากอีหม่าม และคอเต็บในระดับที่ต่ำที่สุด คือ มีจำนวนน้อยที่เคยเป็นหัวคะแนน เพราะผู้สมัครมักไม่มาติดต่อ มีเพียงบิหลัน 1 คนที่ตอบว่ามีสาขาพรรคพลังชนชาวไทย จัดตั้งขึ้นที่อำเภอเมือง 1 แห่ง

ตารางที่ 17 สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมร่วมทางการเมืองเชิงปริมาณที่แตกต่างกันของอิทธิพล คอติบ และปีหลัน

ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง	อิทธิพล (จำนวน)			คอติบ (จำนวน)			ปีหลัน (จำนวน)		
	เคย/ดี	กลางๆ	ไม่เคย/ไม่ดี	เคย/ดี	กลางๆ	ไม่เคย/ไม่ดี	เคย/ดี	กลางๆ	ไม่เคย/ไม่ดี
1. การเกี่ยวข้องกับทางราชการ ผู้สมัคร และพรรคการเมือง	46	-	4	44	-	6	40	-	10
2. เคยพูดคุยชวนประชาชนให้เข้าไปมี ส่วนร่วมทางการเมือง	49	-	1	44	-	6	48	-	5
3. การยอมรับว่าเคยทำหน้าที่เป็น "หัวคะแนน"	20	-	30	19	-	31	10	-	40
4. การติดต่อกับผู้สมัครและพรรคการเมือง เป็นพิเศษ	27	-	23	30	-	20	20	-	30
5. เคยรู้จักหรือมีสาขาพรรคการเมืองใน ท้องถิ่นหรือไม่	3	-	47	4	-	46	1	-	49
6. การให้การสนับสนุนผู้สมัครและพรรค การเมืองในวิธีการอื่นๆ	29	-	21	28	-	22	10	-	40
7. การรู้จักพรรคการเมือง	48	-	2	48	-	2	49	-	1
8. พรรคการเมืองไทยดีหรือไม่ดี	30	7	13	25	9	16	10	20	20
9. การเสนอความคิดเห็นอื่นๆ ต่อระบบ พรรคการเมืองไทย	41	-	9	35	-	15	41	-	9

หมายเหตุ : ปรับปรุงมาจากตาราง ก., ข. และ ค. ในภาคผนวก ข.ท้ายเล่ม

ผลการศึกษาตามการวิเคราะห์ข้างต้นจึงชี้ให้เห็นว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้เฝ้าศาสนาอิสลามต่อระบบพรรคการเมืองในจังหวัดปัตตานีมี มีลักษณะหรือรูปแบบหลายประการ โดยลักษณะหรือรูปแบบที่สำคัญคือ ลักษณะของการเกี่ยวข้องกับกระบวนการของการเลือกตั้งทั้งที่เกี่ยวข้องกับผู้สมัคร พรรคการเมือง ทางราชการ และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น มีลักษณะเกี่ยวข้องกับการชักชวนหรือชักจูงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะผู้นำชุมชนการชักจูงให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือสนับสนุนผู้สมัครบางคน หรือพรรคการเมืองบางพรรคในลักษณะของ "หัวคะแนน" เกี่ยวข้องในลักษณะของการติดต่อสมาคมกับพรรคการเมืองต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าวนี้ จึงยืนยันสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ โดยสภาพภาพของการเป็นผู้เฝ้าศาสนาอิสลาม (Islamic leaders) ทำให้อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่นได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากประชาชนในท้องถิ่น จนสามารถชี้แนะและชักชวนให้ทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมทางการเมืองได้ ผู้สมัครและพรรคการเมืองจึงเห็นความสำคัญและมุ่งหาเสียง เข้าถึงตัวผู้นำทางศาสนาเหล่านี้โดยตรงดังกล่าวมาแล้ว

2. ส่วนในสมมติฐานข้อสองคือ "ผู้เฝ้าศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีที่มีพื้นฐานสถานภาพส่วนตัวด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ สถานภาพของตำแหน่งศาสนา สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนอายุหรือวัย และระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งศาสนาแตกต่างกัน ก็จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองแตกต่างกัน และในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้เฝ้าศาสนาอิสลามมีพื้นฐานสถานภาพส่วนตัวในด้านต่างๆ ดังกล่าวที่คล้ายคลึงกัน ก็จะส่งผลให้มีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองคล้ายคลึงกันด้วยนั้น ปรากฏว่าจากการสรุปวิเคราะห์ในตาราง และการแยกวิเคราะห์ตามกลุ่มสถานภาพของตำแหน่งศาสนาดังกล่าวมาข้างต้น พบว่ามีทั้งสิ้นที่เป็นไปตามสมมติฐาน และส่วนที่ขัดแย้งกับสมมติฐานกล่าวคือ สถานภาพของตำแหน่งศาสนา และสถานภาพทางสังคมมีนัยสำคัญต่อลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองแตกต่างกัน หรือคล้ายคลึงกัน มากกว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจ ตลอดจนอายุหรือวัย หรือระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งศาสนา ทั้งนี้เพราะในบรรดาคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต่างๆ แห่งละ 15 คนในกรรมการที่มีตำแหน่ง เป็นประธานการปฏิบัติศาสนกิจประจำมัสยิด และทำการบริหารการปกครองโดยทั่วไปก็คือ อิหม่าม ขณะที่คอเต็บเป็นเพียงรองประธานหรือรองจากอิหม่าม ส่วนบิหลั่นเป็นรองลดหลั่นลงไปอีก ทาหาหน้าที่เฉพาะการประกาศพิธีทางศาสนา และเผยแพร่ข่าวสารมัสยิด ดังนั้นสถานภาพทางศาสนาของอิหม่าม จึงสูงกว่าคอเต็บและบิหลั่น และคอเต็บมีสถานภาพสูงกว่าบิหลั่น เพราะเป็นผู้มีหน้าที่อบรมปวงสัปบุรุษ (โปรดดูรายละเอียดในบทที่สอง) ด้วยสถานภาพทางศาสนา

ที่แตกต่างกันดังกล่าวนี้ ส่งผลให้สถานภาพทางสังคมของอิหม่าม คอเต็บ และบิหลันแตกต่างกัน โดยโดยอยู่ในลำดับเดียวกันกับสถานภาพทางศาสนาตั้งกล่าวแล้ว เหตุนี้ในลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งผู้สมัครและพรรคการเมืองตลอดจนทางราชการส่วนต่างๆ ต้องดำเนินการเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่น เช่น การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การขอความร่วมมือในการใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นสถานที่พบปะพูดคุยกับประชาชน แลกเปลี่ยนนโยบาย ตลอดจนการที่ทางราชการขอให้ผู้นำทางศาสนาสนับสนุนทางราชการ โดยชักชวนให้ประชาชนออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง เป็นต้น อิหม่ามจึงเป็นบุคคลแรกที่ผู้สมัคร พรรคการเมือง และทางราชการต้องเข้าไปพบขอความร่วมมือ และช่วยเหลือในการช่วยหาเสียง ช่วยสนับสนุนในลักษณะ "หัวคะแนน" หรือผู้คอยชักชวนหรือชักจูงให้ประชาชนเลือกผู้สมัครหรือพรรคการเมืองนั้น จากการศึกษาที่พบว่าอิหม่ามถึงราว 19-20 คน ตอบว่า เคยทำหน้าที่เป็นหัวคะแนน มีหลายคนบอกว่ามีผู้สมัครและพรรคการเมืองมาทาบทาม แต่ตอบปฏิเสธ อย่างไรก็ตาม ในการกระทำกิจกรรมร่วมกับผู้สมัครและพรรคการเมืองนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การละหมาดในมัสยิด ผู้สมัครเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพูดคุยหาเสียงกับประชาชนนั้น อิหม่ามจะมีส่วนเกี่ยวข้องสูงมาก จนมีคอเต็บ และบิหลันบางคนบอกว่า ผู้สมัครมักเข้าพบกับอิหม่ามมากที่สุดกว่าผู้นำทางศาสนาระดับอื่น ส่วนการที่อิหม่ามบางคนตอบว่า ไม่ได้เกี่ยวข้องหรือตอบปฏิเสธการเป็นหัวคะแนน ก็เป็นเฉพาะบางคนที่เคร่งครัดทางศาสนา และปฏิบัติตามข้อห้ามทางกฎหมาย ดังนั้น สถานภาพของตำแหน่งทางศาสนา และสถานภาพทางสังคมจึงแสดงนัยสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองและการเลือกตั้งแตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ กลุ่มอิหม่ามจะมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองคล้ายคลึงกัน แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของอิหม่าม คอเต็บ และบิหลันในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น คือ การที่ผู้สมัครและพรรคการเมืองเข้ามาขอความช่วยเหลือในด้านต่างๆ นั้นแตกต่างกัน ส่วนสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนอายุหรือวัย และระยะเวลาที่อยู่ในตำแหน่งศาสนามีนัยสำคัญไม่มากนักต่อลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมือง กล่าวคือ ในผู้นำศาสนาอิสลามทั้ง 3 กลุ่ม แม้จะมีสถานภาพเหล่านี้เหมือนกันแต่การมีส่วนร่วมกับการเลือกตั้ง ผู้สมัครและพรรคการเมืองก็ไม่ได้เหมือนกันทั้งหมด ที่พบจากการศึกษาก็คือ การทำหน้าที่ชักจูงประชาชนให้ไปเลือกตั้งการสนับสนุนผู้สมัครและพรรคการเมือง การเป็น "หัวคะแนน" ของผู้สมัคร เหล่านี้เป็นต้น กระจายหลากหลายออกไปทุกกลุ่มสถานภาพ ตามเหตุผลส่วนตัวหรือความสนใจของแต่ละบุคคล เช่น การรู้จักเป็นส่วนตัวกับผู้สมัคร การนับถือในฐานะเป็นมุสลิมด้วยกัน การได้รับการติดต่อให้เป็น "หัวคะแนน" การได้ร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับผู้สมัครเป็นบางครั้งบางคราว เป็นต้น สถานภาพ

ส่วนหัวหน้าด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนเอาหรือวัย และระยะเวลาที่อยู่ตำแหน่งศาสนาจึงไม่ใช่เรื่องขี้ว่าอหัมม คอเต็บ และบิหลันจะมีส่วนร่วมทางการเมือง เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ปัจจัยทางด้านความสนใจส่วนตัว และความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้สมัครและพรรคการเมือง จะมีความสำคัญมากกว่ากรณีหลังนี้จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

3. ในสมมติฐานข้อที่สามคือ "ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่มีแนวความคิดหรือทัศนคติในทางลบต่อพรรคการเมือง กล่าวคือ มีลักษณะของการไม่ยอมรับว่า ระบบพรรคการเมือง เป็นสถาบันที่สามารถแก้ไขปัญหาทางการเมืองได้ ไม่สามารถเป็นตัวแทนหรือสนองตอบต่อข้อเรียกร้องในด้านต่างๆ ของชาวมุสลิมได้ และเห็นว่าพรรคการเมืองไทยยังไม่เข้มแข็ง ไม่มีบทบาททางการเมืองที่โดดเด่นอย่างที่ประชาชนต้องการ และยังไม่มีความนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของท้องถิ่นและปัญหาของชาติ จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยหรือลักษณะที่จำกัด และผู้นำศาสนาอิสลามส่วนน้อยที่มีแนวความคิดหรือทัศนคติในทางบวกหรือในทางตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาข้างต้นต่อระบบพรรคการเมือง ซึ่งผู้นำเหล่านี้จะมีลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองกว้างขวางหลายลักษณะแตกต่างจากกลุ่มแรก" นั้น จากการศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นพบว่า เป็นไปในทางตรงกันข้ามกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีส่วนใหญ่ แนวความคิดหรือทัศนคติในทางบวกต่อพรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของอหัมม และคอเต็บ มีเพียงกลุ่มของบิหลันที่มีผู้มองพรรคการเมืองในแง่ลบมากกว่าอหัมม และคอเต็บ เล็กน้อย ทั้งนี้ได้รวมเอากลุ่มที่มีความคิดเห็นเป็นกลางๆ เข้ามาในกลุ่มที่มองพรรคการเมืองในแง่ดีด้วย โดยผู้นำศาสนาอิสลามเหล่านี้ส่วนใหญ่ บอกว่ารู้จักพรรคการเมืองมานานหลายสิบปี รู้จักผู้นำพรรคการเมืองหลายคน รู้จักผู้สมัครในหลายพรรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งรู้จักนายเด่น โต๊ะมีนา ซึ่งเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งหลายสมัยเป็นพิเศษ ผู้นำศาสนาเหล่านี้มองว่า พรรคการเมืองส่วนใหญ่ดี แม้จะมีบางพรรคไม่ดีคือ "ขี้โกง" หรือคดโกง ทุกวัด เพราะพรรคสามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนได้บ้าง แม้จะไม่ทั่วถึงมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัครซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นเข้าถึงและเข้าใจปัญหาของประชาชน ซึ่งผู้สมัครเป็นตัวแทนของระบบพรรค ทำให้ภาพพจน์ของพรรคการเมืองไทยเป็นภาพที่ดีในสายตาของผู้นำศาสนาอิสลามและเหตุที่ผู้นำศาสนาอิสลามส่วนใหญ่เหล่านี้ มีทัศนะต่อระบบพรรคการเมืองในแง่ดี จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พวกเขาเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างมากในหลายๆ ระดับ ตั้งแต่การรับฟังข่าวสารทางการเมือง การพูดคุยกันเรื่องการเมือง การชักชวนคนรู้จักออกไปใช้สิทธิ การเป็นหัวคะแนนช่วยเหลือผู้สมัคร ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่สัมพันธ์ เชื่อมโยงมาสู่

ประเด็นทางการเมือง เช่น ละหมาดขอพรจากพระเจ้าให้ได้ ส.ส.ที่เป็นคนดี เป็นต้น นอกจากนี้ ปัจจัยทางด้านความสนใจเป็นส่วนตัวของแต่ละบุคคลดังกล่าวแล้ว การมีทัศนคติในแง่ดีต่อระบบ พรรคการเมือง (แม้ว่าหลายคนจะรู้จักแต่ชื่อพรรค แต่ไม่รู้ว่าเป็นพรรคจริงๆ แล้วคืออะไร) อาจเป็น เหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้นำศาสนาอิสลามเหล่านี้ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นส่วนใหญ่ไม่ใช่ เป็น ส่วนน้อยตามสมมติฐาน

จากการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อระบบพรรคการเมืองของ ผู้นำศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานีดังกล่าวมาข้างต้น จึงสามารถยืนยันสมมติฐานได้ในข้อ 1. และแย้งสมมติฐานในข้อ 3. ส่วนสมมติฐานข้อที่ 2. มีเพียงบางส่วนของสมมติฐานที่ข้อมูลจากการ ศึกษาสามารถยืนยันได้ ขณะที่บางส่วนไม่อาจยืนยันได้ ส่วนในบทต่อไปจะทำการสรุปการศึกษา ของผู้สนใจที่อาจจะมิใช่ต่อไป